

Hårdare tag? Unga vuxna hamnar mellan stolarna i psykiatri

Ungdomar behöver en psykiatri som kan hjälpa dem i skarven mellan barn och vuxen. Så är det inte. Inte ens nya lagförslaget uttrycker en förändring.

Text: Helena Bjerkelius | Bild: Anders Löwdin | Från [SocialPolitik nr 2/2012](#) | [Prenumerera](#)

Första gången **Elina** sökte psykiatrisk vård var hon 16 år. Hon ville ha hjälp och erbjöds en plats inom vuxenpsykiatri, det enda som fanns. I sitt uppvarvade tillstånd reflekterade hon inte så mycket över att hon som tonåring befann sig på en avdelning där de andra patienterna var vuxna.

– Det var helt okej. Men vissa händelser var väldigt obehagliga, vissa möten med andra äldre patienter. Det kunde vara väldigt grava alkoholister eller missbrukare som tände av och var aggressiva. Jag kände också att personalen inte var rustad för att ta hand om eller stötta en ung person som jag var. Jag sågs väl ganska mycket som ett trevligt inslag där på avdelningarna, en ung tjej som var ganska pigg och glad även om jag mådde dåligt.

Personalen gav ELINA smeknamn som Snäckan och Pralinen, som om hon blev deras maskot. Så här i efterhand tycker hon att det fanns en form av omtanke i personalens bemötande. Men hon saknade någon att sitta ner och prata med, någon som hon kunde visa sitt dåliga mående för och anförtro att hon var ledsen.

– Jag ville leva upp till att vara den här ganska roliga, glada personen och det gjorde att jag dolde vissa delar av mig själv. Det blir väldigt fel i en vårdssituation, man är ju

där för sin egen skull och ska få hjälp med de saker som är svåra för en.

Under de veckor Elina vårdades inom vuxenpsykiatrin var det också andra patienter där som var under 18 år. Enligt personalen, som förmedlade att det inte skulle vara på det sättet, berodde det på tillfällig platsbrist. Men Elinas uppfattning är att det var ganska systematiserat med underåriga på de vuxenpsykiatriska avdelningarna. Det svåraste med vårdtiden inom vuxenpsykiatrin var att det inte fanns någon beredskap för att hantera en ung människas frågor anser hon, och pekar på att personalen saknade kunskap för att möta unga människor.

– Jag tycker det är självklart att om man jobbar med unga så ska det finnas en pedagogik för det, som det finns bland socialarbetare och fritidsledare som valt att jobba med unga. Men den nyfikenheten och lusten upplevde jag inte fanns inom psykiatrin. Man kunde istället uppleva personalen som undflyende och de tog inte tag i situationer som uppstod.

Nu föreslås det bli förbjudet att vårda barn tillsammans med vuxna i den psykiatriska tvångsvården. Men kravet är inte absolut.

*– Huvudregeln är att man inte ska få placera barn tillsammans med vuxna. I den nya LPT-lagen (lagen om psykiatrisk tvångsvård) säger vi att ett barn ska vårdas åtskilt från vuxna patienter om det inte av hänsyn till barnets eget bästa finns skäl för en annan placering. Det kan vara till exempel att barnet är så utagerande att man inte klarar av det här på barnpsyk, säger utredare **Jerry Eriksson**.*

Han menar att undantagen rör "extremfallen" och svarar på frågan om det inte varit just "extremfallen" som vårdats inom vuxenpsykiatrin hittills, att det "förekommit lite olika på

olika håll”.

Enligt Jerry Eriksson är det inte riskerna med att vårda barn och vuxna tillsammans inom den psykiatriska tvångsvården som är skäl för förslaget, utan [Barnkonventionen](#) där det i artikel 37 c står att varje frihetsberövat barn ska hållas åtskilt från vuxna om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra det.

– Grunden för att införa den här regeln är konventionen. Men bakom detta ligger också att vi ju vet att det har skett samplaceringar som väl inte riktigt varit bra för vården. Som i våra direktiv där det nämns att man samplacerar äldre vuxna rättspsykiatripatienter med unga utagerande barn.

I betänkandet [Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd](#) antas att det i vissa situationer kan vara till skada för barnet att strikt upprätthålla bestämmelsen om åtskillnad. Till exempel om en behandlingsinsats behöver ges akut och det skulle vara skadligt för barnet att vänta på den tills barnet överflyttats till en vårdenhets inom barn- och ungdomspsykiatrin.

Det finns landsting som inte har någon heldygnsvård för barn och unga. Men bristande resurser ska, enligt vad som sägs i utredningen, aldrig kunna vara ett skäl för att vårda barn och vuxna tillsammans på en avdelning för psykiatrisk tvångsvård. När det gäller frivillig psykiatrisk vård anges ingen sådan begränsning.

*Pauline Östner, förbundsordförande i RUS
(Riksförbundet Ungdom för Social hälsa). Foto Anders Löwdin*

Som förbundsordförande i RUS ([Riksförbundet Ungdom för Social hälsa](#)) har Pauline Östner kommit i kontakt med många unga som har tvångsvårdats tillsammans med vuxna. Bilden hon fått är att vuxenpsykiatrien är mer auktoritär i sitt bemötande än vad barn- och ungdomspsykiatrien är.

– Just för att det här pedagogiska förhållningssättet saknas. Utifrån det vet jag många som känner sig kränkta, inte lyssnade på och inte sedda. Många har också varit väldigt rädda för andra patienter av olika anledningar och har upplevt det som ytterligare ett trauma att behöva vistas i de här miljöerna med andra som är så pass mycket äldre och mår så dåligt.

Pauline Östners samlade bild är att många unga upplever övergången från barn- och ungdomspsykiatri till vuxenpsykiatri vid 18 år som svår. Den unge har kanske byggt upp en relation till en sjuksköterska eller en mentalskötare som varit ett stöd under inläggningar, och det har funnits en samordning mellan olika samhällsinstanser som fungerat bättre än vad den i regel gör sedan inom vuxenpsykiatri.

– Man kan bli lämnad väldigt ensam när man är 18. Man kanske fortfarande bor hemma och i lagens mening är man myndig och har rätt att bestämma över sig själv. Men det kan uppstå ganska svåra situationer om man inte vill att föräldrarna ska få reda på de kontakter med psykiatri som finns. Så gör ju många och så gjorde jag. Jag var arg på min mamma och ville utestänga henne från vissa saker. Men jag bodde hos henne fortfarande och var beroende av henne. Den situationen kan bli svår och slå tillbaka mot den unge själv, säger Pauline Östner.

Ett sätt att underlätta övergången från barn- och ungdomspsykiatri till vuxenpsykiatri kan vara att inrätta unga vuxna-enheter där personalen har beredskap att hjälpa till med de särskilda problem som finns i gränslandet mellan att vara barn och vuxen. Pauline Östner betonar också att det behövs en större öppenhet och kunskap för att minska det stigma som många upplever av att vara inom psykiatri.

– Rent konkret hur det ska utformas vet jag inte riktigt, men vi i RUS kämpar för mer resurser till psykiatri och att de resurser som finns ska läggas på psykosociala insatser i mycket större utsträckning. Det handlar om att man slutar att se människor med psykisk ohälsa som inkompetenta per definition och upptäcker att det faktiskt finns stora kompetenser även hos en människa som har psykisk ohälsa.

Inom RUS finns medlemmar vars förtroende för psykiatri har skadats svårt till följd av att de som barn har vårdats inom

vuxenpsykiatrin.

– En tjej jag känner är nästan hatisk mot psykiatrin. Hon känner sig så oerhört kränkt vilket hör ihop med att hon har haft en psykosproblematik. När hon varit psykotisk har hon inte kunnat tala för sig och inte haft någon annan som har kunnat göra det åt henne. Men även när hon började må bättre upplevde hon att hon klassades som helt väck. Hon har inte blivit lyssnad på och tvingats äta tunga mediciner, neuroleptika, som gör att hon blir väldigt trött och går upp i vikt och inte kan sköta någonting.

När RUS uppvaktade socialminister **Göran Hägglund** i frågan om att underåriga vårdas med vuxna både inom rättspsykiatrin och allmänpsykiatrin, ville föreningen att det omedelbart skulle bli förbjudet att vårda självskadande underåriga tillsammans med dömda brottslingar. Föreningens förslag var en snabbutredning som kunde leda till någon annan typ av vårdform, exempelvis dialektisk beteendeterapi som visat sig effektivt för personer med självskadebeteende.

– Vi som förening upplever att lagförslaget är formulerat så att det finns stora friheter att fortsätta att blanda barn och vuxna, och även stora friheter att vårda människor som är dömda med människor som inte är dömda. Jag ser en stor risk att det inte kommer att bli någon skillnad i praktiken, att det kommer att vara en grupp unga, kanske främst tjejer men det finns även killar som har självskadebeteende, som kommer få fortsätta att vara på rättspsykiatriska kliniker, säger Pauline Östner.

Hon anser också att utredningen öppnar för ett större medicinanvändande och tror att det kommer att drabba unga. Hittills har tvång i öppenvård alltid inletts med vård inom heldygnsvården. Nu föreslås att detta krav tas bort.

– Det är klart att medicinen kan vara livsnödvändig för många

för att komma över en lägsta tröskel och orka göra någonting alls. Men samtidigt förändrar ju inte det den konkreta situationen. Personen har fortfarande kanske hoppat av gymnasieutbildningen, vet inte vad den ska göra med sitt liv, har inget nätverk, inga vänner, ingen känsla av meningsfullhet eller av meningsskapande.

– Jag befärar att tvång i öppenvården kommer att öka väldigt mycket, att det kan bli så att man blir tvingad att komma till öppenvården och ta en medicin. Det blir en hårdare linje och sker på bekostnad av andra psykosociala insatser.

helena.bjerkelius at hotmail.com

Elina heter egentligen något annat.

[Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd](#)

Denna artikel finner du i [Socialpolitik 2-2012](#)

– Andra artiklar ur samma nummer:

» [Unga brinner för sin hembygd](#)

» ["Underskatta oss inte"](#)

» [Europa en krutdurk](#)
[Beställ en prenumeration »](#)
[Ladda ner nr 2, 2012 av Socialpolitik, \(pdf-fil\) 7,3 MB »](#)